

**VISOKA POSLOVNA ŠKOLA STRUKOVNIH STUDIJA
NOVI SAD**

SPORTSKO-REKREATIVNI TURIZAM

Dr Bojana Kovačević Berleković

Novi Sad, 2021.

dr Bojana Kovačević Berleković

SPORTSKO-REKREATIVNI TURIZAM

Izdavač:

Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad

Za izdavača:

dr Jelena Damnjanović

Recenzent:

dr Nataša Pavlović

Elektronsko izdanje – pomoćna udžbenička građa (skripta)

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

338.48:79(75.8)(0.034.2)

КОВАЧЕВИЋ БЕРЛЕКОВИЋ Бојана, 1981 -

Sportsko-rekreativni turizam [Elektronski izvor] / Bojana Kovačević Berleković. - Novi Sad: Visoka poslovna škola strukovnih studija, 2021

Način pristupa (URL): <http://vps.ns.ac.rs>. - Opis zasnovan na stanju na dan 03.03.2021. - Nasl. s naslovnog ekrana. - Bibliografija.

ISBN 978-86-7203-191-1

a) Туризам – Спорт б) Туризам - Рекреација

COBISS.SR-ID 33186057

PREDGOVOR

Šta je sportski turizam? Da li sportski turisti moraju da budu učesnici na nekom takmičenju? Da li naš grad može da bude organizator velikog sportskog događaja? Ukoliko neko posmatra veliki sportski događaj da li se on može svrstati u sportskog turistu?

Na postavljena pitanja nije tako lako dati tačne odgovore ukoliko nismo upoznati sa terminološkim i pojmovno-sadržinskim razlikama osnovnih pojmova u sportskom turizmu. Poznavanje i razumevanje osnovnih pojmova sporta i turizma zapravo je i osnovni preduslov za razumevanje ovog specifičnog oblika turizma i njegovog uticaja na turističku destinaciju, ekonomiju, društvo i okruženje.

Cilj predmeta jeste da omogući studentima sticanje znanja i razumevanje suštine teorije i prakse razvoja sportsko-rekreativnog turizma, kao selektivnog oblika turizma koji poslednjih godina doživljava ekspanziju na svetskom turističkom tržištu. Studenti će dobiti nova saznanja o menadžerskim aspektima funkcionisanja i eksploatacije sportskih resursa u turističke svrhe i upoznaće se sa planiranjem, organizovanjem i korišćenjem prirodnih i antropogenih sportskih resursa, u cilju razvoja sportsko-rekreativnog turizma.

Savladavanjem predmeta studenti će biti u stanju da planiraju, organizuju i izvrše realizaciju programskih sadržaja sportsko-rekreativnog turizma na nivou turističke destinacije i demonstriraju rešavanje konkretnih problema upravljanja u preduzećima koja se bave ponudom sportskih resursa na turističkom tržištu. Uspostavljanjem veze između teorije i prakse, studenti razvijaju veštinu upotrebe kritičkog mišljenja u svim fazama upravljanja sportsko-rekreativnim turizmom, kao i planiranja daljeg razvoja i afirmacije ovog oblika turizma na određenim područjima. Takođe, studenti će usvojiti potrebno znanje i informacije o značaju i uticaju ovog turističkog proizvoda u razvoju ekonomije i celokupne privrede prostora naše zemlje, te će na taj način uz primenu ranije stečenog znanja, doneti konkretne zaključke i mere za bolje plasiranje destinacije sportskog turizma na inostrano turističko tržište.

Knjiga je namenjena studentima treće godine koji pohađaju smer Turizam i hotelijerstvo na Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu ali i svima koji su zainteresovani da se upoznaju sa osnovama ovog savremenog fenomena, koji nesumnjivo predstavlja sve važniji segment privrednog i turističkog razvoja velikog broja zemalja, s obzirom na njegov ekonomski, sociološki i ekološki faktor, koji unosi značajne promene u okruženje.

Prilikom koncipiranja knjige, autor je imao u vidu činjenicu da se znatan broj studenata po prvi put susreće sa problematikom sportskog turizma i stručnim terminima iz navedene oblasti, te udžbenik pretenduje da studentima omogući temeljna znanja o sportu, turizmu i sportsko rekreativnom turizmu.

Sadržaj skripte koncipiran je tako da omogućava studentima da definišu i procene pozitivne i negativne aspekte sportsko-rekreativnog turizma, te da stečeno znanje primene na sve oblasti na koje se oslikava uticaj sportsko-rekreativnog turizma. Udžbenik se sastoji od 13 poglavlja, od kojih se svako obrađuje u nastavnom procesu.

U poglavlju 1. Sport, društvo i turizam su analizirane veze između sporta i turizma, sa naglaskom da savremeni turizam u svojim oblicima ističe sport kao važan sadržaj boravka turista, gde je turista aktivni ili pasivni učesnik različitih sportsko-rekreativnih aktivnosti ili posmatranja sportskih događaja. Pojmovno i terminološki je objašnjen sport i istaknute su njegove najvažnije specifičnosti kao savremenog društvenog fenomena. Definisani su odnosi između društva i sporta. Objasnjene su uticaji sporta na društvo i direktni i indirektni uticaji sporta na turizam.

Studenti će savladavanjem gradiva biti osposobljeni da razumeju pojam i osobenosti sporta kao veoma značajnog savremenog fenomena i da shvate važnost njegovog uticaja na društvo. Razumeće uzajamni uticaj sporta i turizma kao dva komplementarna fenomena savremenog društva.

U poglavlju 2. Sportski turizam su obrađeni počeci razvoja, teorija i praksa sportskog turizma. Definisani su koncepti sportskog turizma i dat je osvrt na najznačajnije kategorije sportskog turizma koje egzistiraju na turističkom tržištu.

Studenti će shvatiti disproporciju između početaka javljanja sportskog turizma kao jednog od najranijih oblika turizma i njegovog akademskog razvoja i institucionalizacije kao jednog od najmlađih oblika turizma. Cilj poglavlja je razumevanje definicije i koncepta razvoja sportskog turizma i objašnjenje različitih tipova i kategorija sportsko-rekreativnog turizma.

Cilj poglavlja 3. Sportski turisti i tržište sportskog turizma je definisati teorijske osnove rekreacije, njen značaj za društvo ali i za razvoj sportsko-rekreativnog turizma na određenom prostoru. Objasnjava se i potreba za postignućem, kao jedna od ključnih potreba koja podstiče ljude da se takmiče i uključuju u organizovane ili individualne programme rekreacije, a kasnije i profesionalni sport. U poglavlju su definisani sportski turisti, određene su kategorije sportskih turista i njihove osnovne karakteristike kao specifičnog segmenta turističke tražnje.

Studenti će razumeti značaj rekreacije, uvođenja u sport i potrebe koje pokreću na bavljenje sportom i učešće u sportsko-rekreativnim sadržajima. Studenti će savladavanjem gradiva biti osposobljeni da usko definišu tržišni segment sportskog i sportsko-rekreativnog turizma, sa posebnim naglaskom na njihovim demografskim karakteristikama, radi lakšeg pozicioniranja ovog oblika turizma na tačno određeni segment na turističkom tržištu.

U poglavlju 4. Turistički resursi kao osnova razvoja sportsko-rekreativnog turizma – prirodni resursi su definisani pojmovi turističkih atraktivnosti i turističkih resursa koji su značajni za razvoj sportsko-rekreativnog turizma. Izvršena je podela i klasifikacija turističkih resursa prema genezi, radi shvatanja prirodne resursne osnove za razvoj sportskog turizma. Objasnen je značaj valorizacije turističkih resursa za razvoj sportskog turizma na određenom prostoru kao i vrste sportsko-rekreativnih aktivnosti koje se mogu zasnivati i razvijati na različitim prirodnim resursima.

Poglavlje 5. Karakteristike i značaj antropogenih turističkih resursa u razvoju sportskog turizma se bavi uslovima i predispozicijama za sadržajan sportsko-rekreativni boravak i ističe značaj sportskih organizacija, objekata i infrastrukture koja je neophodna za sportske i rekreativne aktivnosti i organizaciju sportskih događaja. U poglavlju se definišu i klasifikuju antropogene atrakcije kao osnova za razvoj sportskog turizma.

Studenti će razumeti značaj izgradnje i održavanja antropogenih atrakcija na kojima se zasnivaju sportske aktivnosti (veštačke ski staze, akva parkovi, kompleksi zatvorenih bazena, muzeji sporta, sportske hale) i njihov uticaj na razvoj turizma na određenom prostoru.

Poglavlje 6. Turizam aktivnog odmora se bavi objašnjavanjem i definisanjem pojma aktivnog odmora, podelom i vrstama sportski aktivnih odmora i konkretnim primerima vezanim za sportski aktivne odmore zasnovane na jednoj ili na više sportsko-rekreativnih aktivnosti.

Cilj poglavlja je upoznati studente sa karakteristikama aktivnih sportskih odmora, sa načinima programiranja i uvođenja sportske rekreacije u turističku ponudu kao i sa značajem aktivnog odmora za turistu kao socijalnu individuu.

U poglavlju 7. Uticaj sezonalnosti na sportsko-rekreativni turizam se ističe značaj rešavanja sezonalnosti, kao jednog od ključnih fenomena u turizmu, sa posebnim osvrtom na sportski turizam kao jedno od glavnih rešenja za ovaj problem. Obrađuju se primeri i konceptualna rešenja i mogućnosti za razvoj sportskog turizma tokom cele godine.

Studenti će razumeti značaj razvoja sportskog turizma i održavanja velikih sportskih događaja za produžetak turističke sezone. Razumeće načine organizovanja sportsko-rekreativnih sadržaja i njihovog uključivanja u proizvodni miks destinacije.

Cilj poglavlja 8. Sportski događaji i turizam je upoznati se sa pojmom i definicijom sportskih događaja, faktorima koji određuju značaj sportskih događaja i njihovim osnovnim karakteristikama i osobinama. U poglavlju su analizirani osnovni kriterijumi za podelu sportskih događaja i dati primeri za svaku vrstu.

Studenti će savladavanjem gradiva biti sposobni da definišu i klasifikuju sportske događaje, da razumeju razlike između velikih, hallmark i važnih događaja kao i da definišu osobine i karakteristike velikih sportskih događaja.

U poglavlju 9. Olimpijske igre se obrađuje istorijat razvoja olimpijskih igara, od antičkih do modernih, obnovljenih igara; Njihov značaj i uticaj na zemlju domaćina kao i osnovni benefiti koje zemlje organizatori imaju zahvaljujući organizaciji igara.

Studenti će se upoznati sa principima planiranja i organizovanja Olimpijskih igara, krovnim organizacijama koje su uključene u planiranje ovog događaja. Na konkretnim primerima razumeće značaj Igara za zemlju domaćina, posmatrano kroz ekonomske, društvene i turističke koristi.

Cilj poglavlja 10. Univerzijada je analizirati pojavu, razvoj i efekte Univerzijade, kao mega sportskog događaja, na zemlju domaćina, sa posebnim osvrtom na turizam.

Objašnjen je istorijat razvoja kao i dinamika i permanentnost održavanja Univerzijade. Na konkretnom primeru Univerzijade održane u Beogradu 2009. godine objašnjeni su organizacija, učesnici i efekti i nasleđe Univerzijade.

Studenti će ovladati znanjima vezenim za osnovne pojmove razvoja, organizacije i značaja održavanja Univerzijade. Razumeće kompleksnost organizacije ovog događaja i sociološke, kulturne, psihološke, turističke i ekonomske efekte ovog takmičenja na grad i zemlju domaćina.

U poglavlju 11. Efekti i benefiti organizacije velikih sportskih događaja nakon njihovog završetka- ekonomski efekti i uticaj na turizam se obrađuje značaj planiranja i organizacije velikih sportskih događaja u cilju postizanja pozitivnih efekata i benefita nakon njihovog završetka. Objasneni su svi ekonomski aspekti i efekti mega sportskih događaja, sa posebnim osvrtom na ekonomske efekte usled razvoja turizma kao posledice održavanja velikog sportskog događaja.

Studenti će ovladati znanjima vezanim za organizaciju, planiranje, upravljanje ali i iskorišćavanje infrastrukture koja ostaje kao „nasleđe” gradu domaćinu nakon velikog sportskog događaja.

Kroz poglavlje 12. Efekti i benefiti organizacije velikih sportskih događaja nakon njihovog završetka- društveni, kulturološki i politički efekti prate se društveni, kulturni i politički aspekti sportskih događaja, njihovi efekti i pozitivni i negativni uticaji koje oni ostvaruju na grad i zemlju domaćina.

Cilj je razumeti značaj planiranja i organizacije velikih sportskih događaja radi minimiziranja negativnih efekata i isticanja koristi koju kulturološki, politički i socijalno jedna zemlja može da ostvari zahvaljujući dobroj i konstruktivnoj organizaciji mega sportskih događaja.

U poglavlju 13. Sportski turizam u Srbiji – stanje i perspektive obrađuje se značaj i mesto sportsko-rekreativnog turizma u turizmu Srbije posmatrano kroz komunikativne, receptivne i atraktivne faktore i preduslove za razvoj ovog specifičnog oblika turizma. Definiše se mesto i učešće sportskog turizma u turističkim proizvodima Srbije, sa akcentom na najznačajnije sportsko-rekreativne aktivnosti koje mogu istupiti i na internacionalno tržište.

Očekivani ishodi odnose se na razumevanje značaja implementiranje sportsko-rekreativnog turizma u sve prioritetne turističke proizvode, sa naglaskom na razvoj savremenih oblika rekreacije i turizma.

Prilikom pisanja skripte korišćeni su različiti, referentni i aktuelni izvori inostrane i domaće literature, pa je autor ubeđenja da je ova knjiga odlična polazna osnova za razumevanje sportskog turizma kao složenog, savremenog fenomena.

Veliku zahvalnost dugujem svima koji su mi iskazali neizmernu podršku, strpljenje, ljubav i razumevanje tokom pisanja.

Beskrajno hvala mojoj divnoj porodici.

Novi Sad, januar, 2021.

Autor

SADRŽAJ

1. SPORT, DRUŠTVO I TURIZAM

1.1. VEZA IZMEĐU SPORTA I TURIZMA

1.2. POJMOVNO I TERMINOLOŠKO ODREĐENJE SPORTA

1.3. ODNOS IZMEĐU DRUŠTVA I SPORTA

1.3.1. *Uticaj sporta na društvo*

1.3.2. *Uticaj sporta na turizam*

2. SPORTSKI TURIZAM – DEFINICIJA, TIPOVI

2.1. RAZVOJ, TEORIJA I PRAKSA SPORTSKOG TURIZMA

2.2. KONCEPT I DEFINICIJA SPORTSKOG TURIZMA

2.3. TIPOVI I KATEGORIJE SPORTSKOG TURIZMA

3. SPORTSKI TURISTI I TRŽIŠTE SPORTSKOG

3.1. SPORTSKA REKREACIJA

3.2. POTREBA ZA USPEHOM I POSTIGNUĆEM

3.3. KO SU SPORTSKI TURISTI?

4. TURISTIČKI RESURSI KAO OSNOVA RAZVOJA SPORTSKO-REKREATIVNOG TURIZMA – PRIRODNA RESURSNA OSNOVA

4.1. DEFINICIJA I PODELA TURISTIČKIH RESURSA

4.2. KARAKTERISTIKE I ZNAČAJ PRIRODNIH TURISTIČKIH
RESURSA U RAZVOJU SPORTSKO-REKREATIVNOG TURIZMA

4.3. ZNAČAJ RELJEFA U RAZVOJU SPORTSKO-REKREATIVNOG
TURIZMA

4.3.1. Planine kao resurs za razvoj sportsko-rekreativnog turizma

4.3.2.. Karakteristike nekih oblika sportskih aktivnosti na planinama

4.4. VODA KAO RESURS U RAZVOJU SPORTSKO-
REKREATIVNOG TURIZMA

4.5. BILJNI I ŽIVOTINJSKI SVET KAO RESURSI U RAZVOJU
SPORTSKO-REKREATIVNOG TURIZMA

5. KARAKTERISTIKE I ZNAČAJ ANTROPOGENIH TURISTIČKIH RESURSA U RAZVOJU SPORTSKO-REKREATIVNOG TURIZMA

5.1. USLOVI ZA SADRŽAJAN SPORTSKO-REKREATIVNI BORAVAK

5.2. SPORTSKI OBJEKTI

5.3. SPORTSKE ANTROPOGENE ATRAKTIVNOSTI

6. TURIZAM AKTIVNOG ODMORA

6.1. POJAM AKTIVNOG ODMORA

6.2. AKTIVNI ODMORI SA JEDNOM VRSTOM SPORTSKE AKTIVNOSTI

6.3. AKTIVNI ODMORI SA VIŠE VRSTA SPORTSKIH AKTIVNOSTI

6.4. KARAKTERISTIKE OSNOVNIH USLUGA AKTIVNOG ODMORA

7. UTICAJ SEZONALNOSTI NA SPORTSKO-REKREATIVNI TURIZAM

7.1. PROBLEM SEZONALNOSTI U TURIZMU

7.2. SPORTSKI TURIZAM KAO ZNAČAJAN FAKTOR SMANJENJA SEZONALNOSTI

7.3. UNAPREĐENJE KONCEPTA ZA RAZVOJ SPORTA (I TURIZMA) TOKOM CELE GODINE – PRIMER NOVI ZELAND

8. SPORTSKI DOGAĐAJI I TURIZAM

8.1. POJAM I DEFINICIJA SPORTSKIH DOGAĐAJA

8.2. FAKTORI KOJI ODREĐUJU ZNAČAJ SPORTSKOG DOGAĐAJA

8.3. KARAKTERISTIKE SPORTSKIH DOGAĐAJA

8.4. PODELA SPORTSKIH DOGAĐAJA

8.5. SPORTSKI DOGAĐAJI I NJIHOV UTICAJ NA TURIZAM

9. OLIMPIJSKE IGRE

9.1. ISTORIJAT OLIMPIJSKIH IGARA

9.2. USPOSTAVLJANJE MODERNIH OLIMPIJSKIH IGARA

9.3. SIMBOLI OLIMPIJSKIH IGARA

9.4. MEĐUNARODNI OLIMPIJSKI KOMITET I OSTALE ORGANIZACIJE UKLJUČENE U ORGANIZACIJU OLIMPIJSKIH IGARA

9.5. UTICAJ OLIMPIJSKIH IGARA NA PLATNI BILANS ZEMLJE DOMAĆINA

9.5.1. Primer oživljavanja Barselone kao turističke destinacije – pozitivan uticaj organizacije olimpijskih igara

9.5.2. Primer uticaja olimpijskih igara na turizam i infrastrukturu grada domaćina – studija slučaja London 2012.

10. UNIVERZIJADA

10.1. UNIVERZIJADA KAO MEGA SPORTSKI DOGAĐAJ

10.2. ISTORIJAT I SAVREMENI TOKOVI UNIVERZITETSKOG SPORTA

10.3. UTICAJ UNIVERZIJADE NA RAZVOJ GRADA I TURIZMA – PRIMER BEOGRADA

11. EFEKTI I BENEFITI SPORTSKIH DOGAĐAJA NAKON NJIHOVOG ZAVRŠETKA – EKONOMSKI EFEKTI I UTICAJ NA TURIZAM

11.1. ORGANIZACIJA SPORTSKIH DOGAĐAJA

11.2. EKONOMSKI ASPEKTI I EFEKTI SPORTSKIH DOGAĐAJA

11.3. NEREALNE PROCENE I OGRANIČENJA U IZRAČUNAVANJU EKONOMSKIH EFEKATA VELIKIH SPORTSKIH DOGAĐAJA

11.4. OCENA EKONOMSKIH EFEKATA I KORISTI KROZ TURISTIČKU AKTIVNOST

12. EFEKTI I BENEFITI SPORTSKIH DOGAĐAJA NAKON NJIHOVOG ZAVRŠETKA – SOCIJALNI, KULTURNI I POLITIČKI EFEKTI

12.1. DRUŠTVENI ASPEKTI SPORTSKIH DOGAĐAJA

12.2. DRUŠTVENI EFEKTI I BENEFITI MEGA SPORTSKIH DOGAĐAJA

12.3. KULTUROLOŠKI EFEKTI I BENEFITI MEGA SPORTSKIH DOGAĐAJA

12.4. POLITIČKI EFEKTI I BENEFITI MEGA SPORTSKIH DOGAĐAJA

12.5. NEGATIVNI EFEKTI MEGA SPORTSKIH DOGAĐAJA

13. SPORTSKI TURIZAM U SRBIJI – STANJE I PERSPEKTIVE

13.1. POSEBNI OBLICI TURIZMA I SPORTSKI TURIZAM

13.2. EVALUACIJA I RANG PRIORITETA TURISTIČKIH PROIZVODA U SRBIJI

13.3. SPORTSKI TURIZAM U TURISTIČKIM PROIZVODIMA U SRBIJI

13.3.1. Touring kao sastavni deo sportskog turizam Srbije

13.3.2. Planinski i jezerski turizam kao sastavni deo sportskog turizma Srbije

13.3.3. Značaj sportskih događaja za razvoj sportskog turizma Srbije

13.3.4. Sportski turizam kao savremeni oblik turizma specifičnih interesovanja u Srbiji

1. SPORT, DRUŠTVO I TURIZAM

Sažetak

U poglavlju su analizirane veze između sporta i turizma, sa naglaskom da savremeni turizam u svojim oblicima ističe sport kao važan sadržaj boravka turista, gde je turista aktivni ili pasivni učesnik različitih sportsko-rekreativnih aktivnosti ili posmatranja sportskih događaja. Pojmovno i terminološki je objašnjen sport i istaknute su njegove najvažnije specifičnosti kao savremenog društvenog fenomena. Definisani su odnosi između društva i sporta. Objasnjeni su uticaji sporta na društvo i direktni i indirektni uticaji sporta na turizam.

Studetni će savladavanjem gradiva biti osposobljeni da razumeju pojam i osobenosti sporta kao veoma značajnog savremenog fenomena i da shvate važnost njegovog uticaja na društvo. Razumeće uzajamni uticaj sporta i turizma kao dva komplementarna fenomena savremenog društva.

1.1. VEZA IZMEĐU SPORTA I TURIZMA

Turizam i sport, kao kvalitativni sadržaji slobodnog vremena, uveliko doprinose poboljšanju ljudskog života. Kretanje, igra i rekreacija postaju kompenzacija negativnim posledicama savremenog načina života i predstavljaju svojevrsan eskapizam od svakodnevnice.

Turizam i sport ne samo da su postale dve vrlo popularne, globalne, društvene aktivnosti koje su se izrazito razvile od dvadesetog veka do danas, već su obe aktivnosti postale značajan deo globalne kulture. Sport i turizam su postali društveno-ekonomske sile koje zahtevaju stalno obnavljanje i prilagođavanje savremenim potrebama korisnika i turista. Potrebno je istaći da su ove dve pojave komplementarne: Turizam je promovisao neke sportske aktivnosti, kao što su i razne sportske aktivnosti promovisale turistička putovanja. Iz svega se zaključuje da su turizam i sport dve međusobno povezane delatnosti, koje zahtevaju objašnjenja povezanosti. Srodnost tih pojava, kao i bliskost njihovih funkcija pre svega proizlazi iz činjenice da obe pojave imaju kretanje kao osnovu ali i prema kojoj su nosioci te dve pojave po pravilu isti subjekti.

Veza između turizma i sporta datira od prvih početaka njihovog razvoja. Međutim, odnos između ove dve složene društvene pojave, od samih početaka povezivanja pa do danas, bitno se promenio. Koren povezanosti turizma i sporta leži u *motivima* koji ljude pokreću na bavljenje sportom, odnosno na turistička putovanja. Reč je o stalnoj želji čoveka za igrom, kretanjem, promenom, rasonodom, opuštanjem, kao i o važnosti uklanjanja negativnih posledica modernog načina života i rada.

Turistička putovanja često znače pokušaj da se ponište otuđeni oblici postojanja, koji su nametnuti svakodnevnim životom. U teoriji i literaturi

turizam se najčešće posmatra kao ljudska potreba nastala iz savremenog načina života. U tom smislu, sport predstavlja osvežavajuću oazu za tzv. savremeno putujuće čovečanstvo.

Za turizam, kao i za sport, karakteristična je *specifična potreba da se bude aktivan, da se deluje, da se bude drugačiji*. Sport a naročito veliki sportski događaji još od antičkih vremena u velikoj meri utiču pozitivno, pospešujući ljude na putovanje, pružajući im aktivno ili pasivno učestvovanje u sportskim dešavanjima. Sportske manifestacije koje pružaju zanimljiv sadržaj ali i mogućnost aktivnog odmora svojim posetiocima, predstavljaju jednu od glavnih komponenti sportskog turizma, a možda i najznačajniju u pogledu broja turista i privrednog uticaja, pa to ukazuje na još jednu neraskidivu povezanost ova dva fenomena.

Još neke od zajedničkih, izraženih karakteristika turizma i sporta su sledeće: Sport i turizam zahtevaju multidisciplinarni pristup koji proizilazi iz njihove složene strukture; Za današnji sport i turizam karakteristično je kretanje, odnosno napuštanje mesta stalnog boravka radi posmatranja ili učestvovanja u sportskom događaju ili poseti turističke destinacije; Oba fenomena su dobila istraživački značaj tek krajem dvadesetog veka, te se posmatraju kao pojave novijeg datuma sa značajnim trendom porasta i velikim uticajem na mikro i makro okruženje.

1.2. POJMOVNO I TERMINOLOŠKO ODREĐENJE SPORTA

Dugo je problematika sporta i sportske prakse bila teorijski neobrađena i „zapostavljena”. U definisanju se polazilo od najraznovrsnijih kriterijuma, a taj raspon kretao se od određenja sporta kao šale, zabave, igre, "kulta intenzivnog mišićnog napora", borbe, strasti, nagona, pa sve do shvatanja sporta kao institucionalne sfere, koja se uobličila sa nastankom industrijsko-urbanističke civilizacije, gde sport postaje najrazvijeniji institucionalni oblik fizičke aktivnosti i značajan deo globalne kulture i načina življenja (Živanović, 2000).

Sport kao čovekova specifična delatnost, kojom je u prilici da svoju ličnost zadovolji, ali i proveri, različitim formama i nivoima fizičkih aktivnosti agonističkog karaktera, sastavni je deo njegovog kulturnog miljea. A unutar te kulture, koja je obeležena, ali i izgrađena, njegovim usponima i padovima, sport zauzima značajno mesto.

Tokom vremena i vekova, sport je menjao svoje pojavne oblike i samim tim svoje pojmovno i terminološko određenje, ali i značaj. Bez obzira na ovu činjenicu jedna premisa je uvek bila prisutna: "Uvek da najbolji budeš i odličan između drugih"¹ nije samo poruka brižnog oca svome sinu, već i osnovna karakteristika sporta, bez obzira na vreme i prostor u kome se posmatra.

¹ U "Ilijadi" (VII 208-210), velikom epu grčkog pesnika Homera, mudri pesnik je ustima brižnoga oca Glauka, koji savetuje svoga sina i antičkog junaka Ahila, zapravo svima uputio jednu uzvišenu poruku.

Od Sumera, Hetita, Asiraca i Persijanaca, naroda koji su gradili i izgradili prvu civilizaciju u Mesopotamiji, koja je u temelju svih ostalih, i njihovih prvi put prepoznatih fizičkih aktivnosti agonističkog karaktera, pa preko Egipatske i svih civilizacija, zaključno sa ovima koje postoje u vremenu u kome mi živimo² sport je pratio društveni i tehnološki razvoj tih civilizacija. Uvek prilagođen društvenoj sredini unutar koje se razvija, prihvatao je politički i ekonomski uticaj, što je vrlo često značilo da je stavljan u njihovu neposrednu funkciju.

Sport je pojava stara koliko i čovečanstvo. Definisanje pojma sport je teško zbog složenosti ali i zbog izuzetno brzog razvoja ove pojave. Pri terminološkom određanju sporta potrebno je osvrnuti se na koren reči i važno je dati bliže semantičko određenje ovog pojma.

Sport je dobio naziv od latinske reč „disportare” što u prevodu znači „odneti” ili „raznositi”, a u prenosnom značenju „opustiti se”. Iz navedenog je proizašla staroengleska reč „disport” iz koje se i formirao današnji naziv sport pod kojim se podrazumeva razonošenje, odmaranje, uživanje i kojim se nazivaju takmičenja koja su najčešće u sferi fizičkih aktivnosti. *sposobnosti* (Strategija razvoja sporta u AP Vojvodini).

Najšire gledano, *sport je moguće definisati kao slobodnu ljudsku aktivnost usmerenu na razvoj psiho-fizičkih sposobnosti* (Strategija razvoja sporta u AP Vojvodini). Nekada se nivo dostignutih sposobnosti iskazuje kroz takmičenje sa drugima i nastojanje da se ostvari maksimalni rezultat, dok se nekada radi o takmičenju sa samim sobom ili, pak, o fizičkoj aktivnosti usmerenoj na unapređenje zdravlja ili na psihičku relaksaciju.

Sport je tipična multidisciplinarna oblast, budući da objašnjavanje svih njegovih segmenata zahteva kompleksan pristup i korišćenje znanja iz različitih naučnih oblasti: medicine, biologije, psihologije, sociologije, pedagogije, informatike, menadžmenta, prava, ekonomije i sl. Bez obzira na aspekt koji dominira prilikom objašnjavanja nekog sportskog fenomena, kao centralni problem sporta moguće je izdvojiti ljudsko kretanje. Za realizaciju sportskih aktivnosti neophodni su i objekti posebne namene, kao i specifična organizacija praćena pravnim finansijskim, informatičkim i drugim resursima. Prema tome, sport traži veoma kompleksan (multidisciplinaran) pristup, pa je *predmet njegovog izučavanja možda najbolje definisati kao ljudsko kretanje, te njime i zbog njega stvorena materijalna i duhovna dobra.*

Rečima: "Uvek da najbolji budeš i odličan između drugih, da ne sramotiš lozu otaca, što najbolji behu i u gradu Efiri i prostranoj likejskoj zemlji." Homer šalje poruku svima, a naročito mladim ljudima, kako treba živeti i za kakve se ideale treba boriti. Za promišljanje o sportu ovo je polazna odrednica.

² U 20. veku, koji je za nama, kao i u 21. veku u kojem živimo, možemo da prepoznamo 5 različitih civilizacija koje paralelno postoje na planeti. Civilizacije koje danas postoje i koje možemo da definišemo su: Zapadna civilizacija, Hrišćansko - pravoslavna (istočna) civilizacija, Islamska civilizacija, Hinduistička civilizacija i Civilizacija dalekog istoka.

Postoje mnogobrojne definicije sporta, najčešće protivrečne i paradoksalne. Tome naročito doprinosi neodređeni pojam "sportska igra" i tvrdnje da je sport igra i ništa više od toga. Nasuprot ovoj tvrdnji, sport zapravo spada u kategoriju složenih pojmova, a to znači da je komplikovano i složeno i njegovo pojmovno određenje. Veliki broj definicija sporta upravo govori o toj "složenosti" i njegovom različitom poimanju. Potraga za definicijom je podrazumevala uvažavanje konteksta i koncepta koji se odnosi na sport. Brojne definicije se nalaze u radovima Haywood at al., 1995, Horne, Tomilson i Whannel, 1999., Slusher, 1967. i dr).

Jedna grupa istraživača ističe da je sport borba čoveka sa samim sobom, drugim čovekom i prirodnim preprekama (silama prirode) (Haywood at al., 1995).

Drugi naglašavaju da je sport vaspitna društvena institucija prožeta igrom a čiji je cilj fizičko i duhovno usavršavanje ličnosti. Treći sport posmatraju kao racionalnu delatnost, sveukupnost dostignuća u određenom području društvenog života i sl. (Weed i Bull, 2004).

Prema Zakonu o sportu (Sl. glasnik RS", br. 10/2016) "Sport je deo fizičke kulture koji obuhvata svaki oblik organizovanog i neorganizovanog obavljanja sportskih aktivnosti i sportskih delatnosti od strane fizičkih i pravnih lica u sistemu sporta, u cilju zadovoljenja potreba čoveka za stvaralaštvom, afirmacijom, fizičkim vežbanjem i takmičenjem sa drugima".

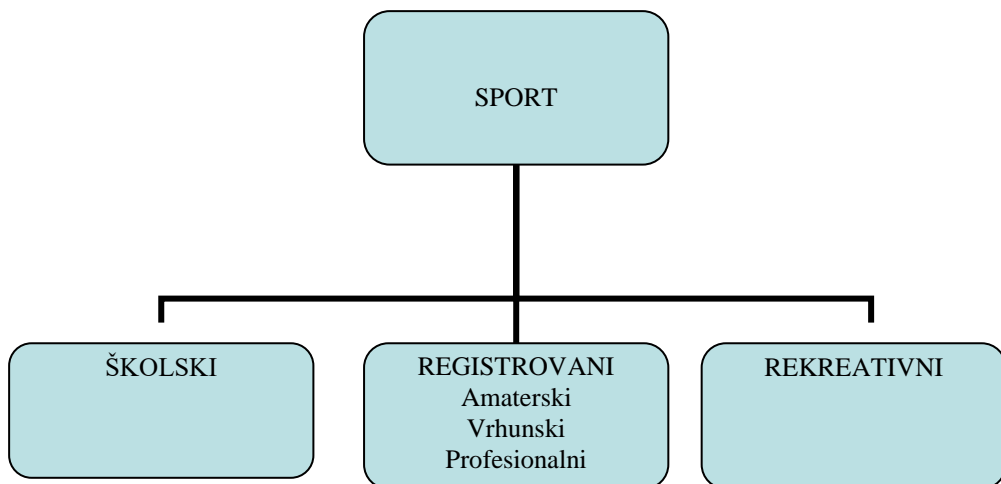
Evropski Savet (The Council of Europe)³ je definisao sport kao „sve forme fizičke aktivnosti sa neformalnim ili organizovanim učesnicima, koje imaju za cilj jačanje fizičkog i mentalnog zdravlja, uspostavljanje društvenih relacija ili postizanja rezultata na takmičenjima svih nivoa” 5.

Sport je svaka fizička i psihička aktivnost koju čovek izvodi po utvrđenom skupu pravila, u cilju takmičenja sa protivnikom ili protivničkim timom, uz primenu propisanog sistema bodovanja na osnovu kojeg se utvrđuje pobednik.

Kada se sagledaju osnovne karakteristike može da se kaže da je *sport organizovan sistem telesnog vežbanja, agonističkog karaktera, kojim se teži usavršavanju ličnosti radi postizanja maksimalnih sportskih rezultata* (Živanović, 2000).

Tri bitna elementa sporta, koja mogu da se prepoznaju u ovoj definiciji su: organizovan i dobro programiran sistem telesnog vežbanja, zatim to da je telesno vežbanje prevashodno agonističkog karaktera, i najzad takvo telesno vežbanje je usmereno ka postizanju maksimalnih sportskih rezultata. Ovi bitni elementi nalaze se u osnovi svakog segmenta sporta, bez obzira da li se radi o: školskom, registrovanom ili rekreativnom sportu (Živanović, 2000).

³ Sport Council (1994). Community Use of Sports facilities on School Sites, Sport Council London

Slika 1. Klasifikacija sporta

Napomena. Preuzeto od Živanović, N. Crnogorska sportska akademija Sport Mont, http://www.sportmont.ucg.ac.me/clanci/SportMont_Jun_2006_Zivanovic_27-35.pdf

Na Slici 1. Prikazana je klasifikacija sporta oslonjena na cilj bavljenja sportom kao njenim osnovnim kriterijumom. Navedena klasifikacija je karakteristična i uspostavljena u 20. veku. Međutim politički, a pre svega ekonomski razlozi, nametnuli su nove pojavne oblike sporta, a jedan i utemeljile, tako da je postojeća klasifikacija prevaziđena i neophodna joj je dopuna da bi bila u skladu sa trendovima u sportu. Ovo se odnosi, pre svega, na segment registrovanog sporta. Ali je potrebno objasniti i promene vezane za ostale kategorije.

Školski sport nije predmet velikih stručnih rasprava. U većini zemalja je dosta dobro određen i pronađeno mu je mesto u obrazovnom sistemu. A to znači da među stručnjacima nema sporenja oko toga da je školski sport, pre svega, u funkciji obrazovanja školske dece. Uz to, on i dalje uspešno ostvaruje dva svoja osnovna zadatka: (a) *zadovoljava potrebu dece za telesnim vežbanjem i nadmetanjem*, i (b) *zadovoljava dečiju potrebu za druženjem*.

Registrovani sport koji se, u sredstvima informisanja i delu stručne publikacije zove takmičarski sport, u sebi je sadržao amaterski, vrhunski i profesionalni sport. Međutim, u poslednjim dekadama 20. veka, svojim novim pojavnim oblicima, registrovani sport se proširio kako u terminološkom smislu, tako još više u pojmovnom određenju. Zbog toga već postojećoj podeli registrovanog sporta treba dodati još jedan segment koji je u praksi prihvaćen iako ne dovoljno i definisan. Naime, u sportskoj stvarnosti možemo da uočimo novu formu koja može da se nazove spektakularni sport. Ovaj segment registrovanog sporta je zapravo nova, viša, forma profesionalnog sporta, koja već formira svoja posebna obeležja kojima se znatno razlikuje od već

postojećih i uobičajenih formi organizacije (Olimpijske igre, Svetsko prvenstvo u fudbalu).

Rekreativni sport je, kao i školski sport, područje sporta koje u svom pojmovnom određenju nema mnogo nepoznanica. Čak i različiti termini koji se koriste da bi se ovo područje naznačilo, kao što su: sport za sve, termin koji postaje preovladavajući u svetu, ili sportska rekreacija, termin koji se polako povlači u pozadinu, ne osporavaju ono što je u njegovoj osnovi, a to je zadovoljenje potrebe čoveka za telesnim kretanjem-vežbanjem. I zapravo to je i osnova na kojoj se gradi i izgrađuje ovo područje sporta, uz male razlike njegovih pojavnih oblika koji su uslovljeni datom društvenom sredinom i njenim tehnološkim razvojem

Da li je sport igra i kakva je njegova povezanost sa igrom? Igra se shvata kao delatnost koja podrazumeva zadovoljstvo i ostvarivanje suštine čoveka. Određenje sporta pomoću igre znači da se pažnja ne usredsređuje na objektivne parametre, nego na subjektivne momente koji su povezani sa procesom sporta. Može se reći da se sport ne određuje kroz ono što znači za publiku nego kroz ono šta znači za sportiste, pojedince koji se kativno bave sportom. Može se zaključiti: *sport se ne može odrediti kroz igru kao neku neproduktivnu delatnost zato što se okvirima takvog određenja pokušavaju suprostaviti različite stvari - postojeća objektivirana društvena delatnost sa subjektivnim smislom koji ta delatnost poprima u određenoj situaciji. Za sportistu sport nije igra, nije priprema za život; za njega je sport život. Vrhunski sport, je strast, drama, stres, ali i proizvodna delatnost. Elemente igračke delatnosti sport je izgubio kao svoj temelj. U današnjem vremenu definisati sport pomoću igre, čini se, da je pokušaj koji ne vodi sagledavanju njegove suštine.*

Sledeće pitanje na koje treba dati odgovor je da li je sport fizičko vežbanje? Fizičko vežbanje (šire fizička aktivnost) se često uzima kao suštinska odrednica sporta. *Ne treba zaboraviti da sport i fizičko vežbanje imaju različito uporište.* Fizičko vežbanje proisteklo je, pre svega, iz radne delatnosti, kao delatnost koja se isključivo koristi za vaspitne ciljeve. Sport svoje početke i svoje načelo zasniva na imitaciji osnovnih kinezioloških radnji na obrascu kulta, inicijaciji i najranijim svetkovinama. *Ne može se prihvatiti da je fizičko vežbanje odlučujući kvalitet u definiciji sporta; pa ima mišljenja da ga je moguće izostaviti kao odrednicu sporta.* Fizički napor i vežbanje u definisanju sporta ne može biti značajna determinanta za njegovu tipološku soecifičnost, jer i druge delatnosti (privredne, vojne) pretpostavljaju navedene karakteristike.

Na pitanje da li je sport vaspitna delatnost može se dati odgovor da savremeno društvo organizuje aktivnosti da bi pojedinca pripremalo za druge delatnosti. Sportu se pridaje značajno mesto u tim procesima. Vaspitanje znači negovanje, gajenje, to je celokupnost uticaja svih društvenih institucija i socijanih grupa

na formiranje ličnosti. Društvo koristi sport kao sredstvo vaspitanja čoveka - konkretnije fizičko vaspitanje. Fizičko i duhovno usavršavanje kao aktivnost sama po sebi, nije odlika sportske delatnosti. Savremeni sport i njegov razvoj svedoče da se fizičko savršenstvo zanemaruje i redukuje u korist ogoljenog rezultata.

Najkarakterističnija specifičnost savremenog sporta je takmičenje. Sport proizvodi porednike i pobeđene. Ukoliko bi izgubio takmičarski smisao, sport bi, u stvari, negirao svoju temeljnu karakteristiku. Jezgro vrhunskog sporta predstavlja hijerarhizovani sistem takmičenja. Sport najčešće podrazumeva izvestan period sticanja veština, umeća, snage, izdržljivosti, okretnosti, umešnosti, smelosti, što može ići do rizika. Sport je mahom uključivao i pobeđničko afirmisanje nad protivnikom, samim sobom, vremenom, prostorom.

Sport kao popularna ljudska aktivnost nikada ne može analizirati van društvenih okvira u kome se odvija. Društvo se kroz istoriju karakteriše određenim karakterom odnosa u društvu, strukturom društvenih procesa, karakterom proizvodnih procesa, koji funkcioniše u određenom vremenskom periodu koji traje duže od života pojedinca. Svako od navedenih društava čini veći broj klasa, kasti, grupa i slojeva, koje se bave određenim vrstama proizvodnih odnosno društvenih delatnosti bilo privrednim bilo vanprivrednim pri čemu oni međusobno razmenjuju rad i rezultate rada stvarajući određene karakterističke međuodnose.

1.3. ODNOS IZMEĐU DRUŠTVA I SPORTA

Društveni slojevi i grupe se formiraju i postoje kako bi zadovoljile konkretne društvene potrebe i interese. Interesi su različiti i možemo ih svrstati u proizvodne, socijalne, porodične, obrazovne, političke, rekreativne, kulturne itd.

Karakteristične su sledeće relacije društva i sporta:

- Društvo je po svom karakteru u neposrednoj vezi sa svim organizovanim oblicima sporta; pri čemu je jednako upitno postojanje njegovih konkretnih oblika;
- Društvo obezbeđuje odgovarajuću podelu uloga, između ostalih i sportskih; ono priprema mlade ljude da preuzmu neku od tih postojećih uloga;
- Društvo, putem sporta, svojim članovima pruža mogućnost interakcije i posebne vrste komuniciranja;
- Društvo svojim članovima obezbeđuje određena iskustva, saznanja i vrednosne orijentacije i na području sporta;
- Postojanje društva pretpostavlja određena normativna pravila o sredstvima i ciljevima, pa i onima u sportu; s obzirom da su za

sport karakteristična pravila, on može biti svojevrsni obrazac za afirmisanje društvenih pravila;

- Društvo socijalizuje svoje članove, a sport je značajan agens te socijalizacije;
- Svako društvo stvara određene kanale za afektivno izražavanje i pražnjenje agresivnih sklonosti, a sport u tome ima posebno značajnu ulogu.

Za neka društva je karakteristično prekomerno verovanje u sport i njegove funkcije, dok je za druga sport nešto sekundarno i marginalno. Preterano verovanje u sport vodi do njegove mitologizacije, jer se na sport gleda kao na neku novu vrstu religije koja treba da omogući ostvarenje vodećih ideala. Štaviše, sport se, danas, u kriznim vremenima počinje posmatrati kao spasonosna formula za društvenu prohodnost (materijalnu i poslovnu afirmaciju).

Sport se generalno smatra sporednom društvenom delatnošću, mada tu poziciju savremeni život demantuje i smešta ga na centralno mesto u pogledu pozicije društvenih aktivnosti. Istraživači sporta smatraju da on ipak ostaje marginalna aktivnost, bar iz dva razloga: prvo, manje je važan u odnosu na centralne ('žarišne') delatnosti kao što su privreda, obrazovanje, nauka itd; drugo, sport ostaje marginalna delatnost zbog načina na koji se tretira, statusa koji mu se pripisuje od zvaničnih nosilaca društvene moći.

Naučna saznanja i istraživanja sporta, kao relativno autonomnog sistema, nisu moguća ni plodonosna bez istraživanja društvenih, civilizacijskih i kulturnih tokova.

1.3.1. Uticaj sporta na društvo

Sport vrši rastući uticaj na glavna područja ljudske aktivnosti, uključujući politička, ekonomska i kulturna poprišta. Njegovo prisustvo može da se oseti u oblasti obrazovanja i zdravstva. Sport je prožeo velike društvene institucije, porodice, škole, opštine i privatna preduzeća, a takođe je pozicionirao u svim glavnim medijima, postajući jedna od velikih društvenih pojava.

Moralno zdravlje sporta je neprekidno izloženo javnom interesovanju i vrednovanju. Javnost doživljava sport kao sferu fer-pleja i centra moralnog integriteta. Kao deo kulture jednog društva, sport odslikava, štiti i unapređuje odnosno promoviše vrednosti i etiku koje članovi tog društva uvažavaju i očekuju.

Osim etičke vrednosti, sport ima vrednost kao oslonac očuvanja zdravlja stanovništva. Fizička aktivnost je dokazani metod povećanja otpornosti prema bolestima kao i boljeg zdravlja, fizičkog funkcionisanja i povećane vitalnosti i dugovečnosti.

Sport, u kontekstu fizičke aktivnosti predstavlja najbolji način postizanja fizički i mentalno zdravijeg stanovništva kao cilja zdravstvene politike. Unapređivanje fizičkih aktivnosti je investicija koja povećava dobrobit stanovništva. Sport i sportska aktivnost je sve značajnija u pogledu organizovanog mehanizma uticaja društva na mlade u smislu sprečavanja štetnih društvenih pojava i uticaja (narkomanija, alko-holizam, kriminal, pušenje, kocka).

Angažvanje mladih u sportskim aktivnostima nije samo sredstvo vezivanja za neke aktivnosti već je kreativan proces koji razvija značajne psihološke, radne, komunikacione sposobnosti i prevazilaženje teških i traumatičnih stanja i izazova.

Stres, brzina, nedostatak slobodnog vremena tipični su fenomeni današnjice koji stavljaju sport i organizovani odmor na nove pozicije, bilo da je reč o sve većem broju ljudi koji tim aktivnostima pribegavaju ili o stalnim promenama koje sport, zadržavajući osnovne karakteristike svojih tradicionalnih disciplina, doživljava poprimajući različite forme zavisno od stila modernog života.

Već je u starom Rimu i Grčkoj sport motivisao ljude na putovanja, u cilju posete velikih sportskih priredba. Kasnije je sport u turizmu dobio širu ulogu, čime je stvoren novi odnos između turizma i sporta.

1.3.2. Uticaj sporta na turizam

Kao što je već rečeno, povezanost turizma i sporta vezuje se za same početke razvoja obe pojave, a najbolji dokaz za to su stare olimpijske igre, koje predstavljaju odličan primer povezanosti sporta i turizma.

Postavlja se pitanje koji je osnovni razlog neraskidive povezanosti ova dva fenomena? Odgovor je lak: to su učesnici i gledaoci. Još u staroj Grčkoj, takmičari iz cele zemlje su morali da pređu velike razdaljine da bi došli do Olimpije na Peloponezu, mesta održavanja olimpijskih igara. Na svom putu nailazili su na privremena konačišta, gde su mogli da se okrepe i odmore (i ljudi i konji, kojima se tada putovalo) a koja predstavljaju preteču današnjih motela (smeštajnih objekata lociranih uz saobraćajnice). Nisu samo takmičari išli na Olimpijske igre, išli su i gledaoci koji su želeli da posmatraju takmičenje, bez aktivnog učestvovanja. Shvatanje prirode i svih osobina sporta nije moguće bez uključivanja gledalaca, odnosno velikog broja ljudi koji sport posmatraju i na takmičenjima navijaju. Gledaoci su značajni subjekat sportskih institucija. Oni su najčešće motivisani i posvećeni sportu kao i aktivni sportisti. Za prisustvo gledalaca u sportu potrebni su smeštajni objekti tako da je njihova uloga dvostruka, kao sportski subjekat i kao akter za izgradnju sportskih objekata (infrastrukture). Svaka analiza sporta u kome ne bi bilo gledalaca bi bila oskudna budući da su gledaoci putnici, odnosno turisti. Osim toga, bez njihovog učešća obim i značaj sportskog turizma bi bio potcenjen